

Lasse Lehtonen Mirva Lohiniva-Kerkelä Irma Pahlman

Terveysoikeus

Talentum Pro
Helsinki 2015

Copyright © 2015 Talentum Media Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-2574-5

Taitto: Marja-Leena Saari
Kansi: Sirpa Puntti

BALTO print, Liettua 2015

Palaute kirjasta: www.talentumshop.fi

SISÄLLYS

Lyhenteitä	13
Esipuhe	15
Johdanto	19
1. Mitä terveydenhuolto on?	19
2. Terveydenhuoltoa ohjaava lainsäädäntö	21
3. Sääntelyn lähtökohdat	23
4. Terveydenhuollon lainsäädännön kehitys	25
4.1 Aika ennen vuotta 1809	25
4.2 Itsehallinnon aika 1809–1917	26
4.3 Itsenäistymisen jälkeen	29
4.4 Kehitys 2000-luvulla	33
5. Terveysoikeuden alasta	35
1 Julkinen terveydenhuolto	39
1. Terveydenhuollon järjestämislainsäädäntö	39
1.1 Kansanterveyslaki	40
1.2 Erikoissairaanhoidolaki	43
1.2.1 Erikoissairaanhoidon kustannukset	43
1.2.2 Erikoissairaanhoidon järjestäminen	45
1.2.3 Erikoissairaanhoidon valvonta	46
1.3 Järjestämislainsäädännön uudistus	46
2. Terveydenhuoltolaki	53
2.1 Terveydenhuollon asiakaskeisyys	53
2.2 Terveydenhuollon laatu ja potilasturvallisuus	54
2.3 Perusterveydenhuollon vahvistaminen	56
2.4 Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen	57
2.5 Terveyserojen kaventaminen	58
2.6 Yleiset säännökset	58
2.6.1 Terveydenhuoltolaissa esiintyvien käsitteiden määritelmät	59
2.6.2 Hoidon yhteensovittaminen	60

2.7	Terveysnäkökohtien huomioiminen kunnan toiminnassa.....	61
2.8	Sairaanhoito	62
2.9	Ensihoito	66
2.10	Erityisvastuualue	68
3.	Ulkomaalaisten potilaiden sairaanhoito	69
3.1	Oikeus terveydenhuoltoon ihmisoikeutena	69
3.2	Kahdenväliset sosiaaliturvasopimukset	70
3.3	Rajat ylittävä terveydenhuolto Euroopan unionissa	71
3.4	Turvapaikanhakijan terveydenhuolto	78
3.5	Paperittomien henkilöiden sairaanhoito.....	79
4.	Mielenterveyslaki.....	83
4.1	Mielenterveyspalveluiden järjestämisvastuu	83
4.2	Tahdonvastainen hoito	84
4.3	Potilaan oikeuksien rajoittaminen tahdosta riippumattoman hoidon aikana	88
4.4	Hoitotoimenpiteet pakkohoidon aikana	91
4.4.1	Eristäminen ja sitominen	92
4.4.2	Omaisuuuden haltuunotto	94
4.4.3	Henkilöön kohdistuvat tarkastukset	95
4.4.4	Yhteydenpidon rajoittaminen	96
4.4.5	Somaattisen sairauden hoito	97
4.5	Muutoksenhaku ja oikeusturva	97
5.	Tartuntatautilaki.....	99
5.1	Tartuntatautien vastustaminen.....	99
5.2	Tartuntataudin määritelmä.....	100
5.3	Pakkotoimet tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi	103
5.3.1	Tutkimukseen alistaminen	105
5.3.2	Poissaolomääräys	106
5.3.3	Karanteeni	106
5.3.4	Terveydenhoidollinen eristäminen	107
5.3.5	Tartunnan lähteen selvittäminen	108
5.4	Todistus terveydentilasta.....	109
5.5	Joukkotarkastus	110
5.6	Rokotukset	110
5.7	Tartuntatauti-ilmoitus.....	110

2	Yksityinen terveydenhuolto	113
1.	Laki yksityisestä terveydenhuollosta	113
1.1	Terveydenhuollon palvelujen tuottamisen luvanvaraisuus	114
1.2	Terveydenhuollon palvelujen antamiseen käytetyt tilat ja laitteet sekä henkilökunta	116
1.3	Omavalvontasuunnitelma	118
1.4	Yksityisten palvelujen antajien rekisteri	125
2.	Työterveyshuoltolaki	127
2.1	Työterveyshuoltolain soveltamisala	128
2.2	Työterveyshuollon palvelujen järjestäminen	129
2.3	Työterveyshuollon ammattihenkilö	130
2.4	Työterveyshuollon sisältö	132
2.4.1	Työntekijälle tehtävät terveys- tarkastukset	133
2.4.2	Huumausainetestit	136
2.5	Tietojen käsittely työterveyshuollossa	138
3	Terveydenhuollon ammattihenkilöt	141
1.	Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä	141
1.1	Ammattihenkilölain soveltamisala	142
1.2	Ammattihenkilöiden jaottelu	143
1.3	Ulkomailla suoritettu tutkinto	144
1.4	Terveydenhuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteri	147
1.5	Ammattihenkilön velvollisuudet	148
1.6	Ammattihenkilön oikeudet	151
1.7	Terveydenhuollon ammattihenkilön harjoittama muu toiminta	152
1.8	Ammattihenkilöiden valvonta	153
1.9	Erikoislääkäri- ja erikoishammaslääkäri- koulutus	156
4	Potilaan oikeudet	161
1.	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista	161
1.1	Potilaslain soveltamisala	161
1.1.1	Terveyden- ja sairaanhoidon määritelmä	162

1.2	Potilaan oikeus hoitoon.....	166
1.2.1	Terveydentilan edellyttämä hoito	167
1.2.2	Syrjintäkielto	170
1.2.3	Hoitoon pääsy ja hoidon suunnitelmallisuus	172
1.3	Laadultaan hyvä hoito	177
1.4	Potilaan hoitoon ja kohteluun liittyvät yleiset periaatteet	179
1.4.1	Ihmisarvon loukkaamattomuus	182
1.4.2	Vakaumuksen ja yksityisyyden kunnioitus	183
1.4.3	Äidinkielen, kulttuurin ja yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen	185
2.	Potilaan tiedonsaanti- ja itsemääräämisoikeus	190
2.1	Tiedonsaantioikeus	190
2.1.1	Selvitys terveydentilasta ja hoito- vaihtoehtoista	190
2.1.2	Tietojen saaja	193
2.1.3	Oikeus tarkistaa potilasasiakirjat	194
2.2	Itsemääräämisoikeus	194
2.2.1	Suostumus	195
2.2.2	Suostumuksen muoto ja hoito- toimenpiteen luonne	196
2.2.3	Itsemääräämisoikeus eri tilanteissa	199
2.2.4	Hoitotahto	203
2.2.5	Kuoleva potilas ja tämän loppuvaiheen hoito	205
2.2.6	DNR-päätös	207
5	Potilasasiakirjat	209
1.	Potilasasiakirja	209
1.1	Potilastietojen käsittelyn periaatteet	211
1.2	Velvollisuus laatia potilasasiakirjoja	216
1.3	Oikeus käsitellä potilasasiakirjoja	217
1.4	Potilasasiakirjamerkintä	219
1.4.1	Sairauden ja hoidon kulkua koskeva merkintä	220
1.4.2	Riskeistä, hoidon haitallisista vaikutuksista ja epäilyistä vahingoista tehtävät merkinnät	221

1.4.3	Osastohoitoa koskeva merkintä	222
1.4.4	Konsultaatioista ja hoitoneuvotteluista tehtävät merkinnät	223
1.4.5	Hoidon loppulausunto	223
1.4.6	Tiedonsaantia ja itsemääräämistä koskeva merkintä	224
1.4.7	Potilasasiakirjamerkinnän korjaaminen	227
1.5	Oikeus tarkastaa potilasasiakirjaan merkityt tiedot.	228
1.6	Potilasasiakirjatietojen luovutus	229
1.7	Potilasasiakirjojen säilyttäminen	237
2.	E-resepti – sähköinen lääkemääräys.	239
2.1	Potilaan tiedonsaantioikeus.	241
2.2	Potilaan suostumus.	244
2.3	Eräiden tahojen tiedonsaantioikeus	245
2.3.1	Sähköisessä lääkemääräyksessä olevan virheen korjaaminen	246
2.4	Sähköistä lääkemääräystä koskeva valvonta	247
6	Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus	249
1.	Salassapitovelvollisuus	249
2.	Vaitiolovelvollisuus	253
3.	Potilasasiakirjat ja salassapito	255
3.1	Tietosuoja ja tietoturva	262
7	Lääketieteelliset erityiskysymykset	263
1.	Läkelaki	263
1.1	Lääkkeitä koskeva sääntely	263
1.1.1	Lääkkeen määritelmä	265
1.2	Lääkkeen myyntilupamenettely ja rohdosvalmisteen rekisteröinti	267
1.3	Lääkkeiden valmistuksen ja jakelun luvat	270
1.4	Apteekkilupa	271
1.4.1	Lääkkeiden toimittaminen apteekista	273
1.4.2	Lääkevaihto	274
1.5	Lääkkeiden tuonti ulkomailta ja lääkkeiden nettikauppa	275
1.6	Läaketurvatoiminta.	276

2.	Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta	278
2.1	Kansainväliset suositukset ja sopimukset tutkimuslain taustalla	278
2.2	Lääketieteellisen tutkimuksen määritelmä	279
2.3	Lääketieteellisen tutkimuksen suorittamisen edellytykset	280
2.4	Tutkittavan suostumus.	282
2.5	Tutkimus ihmisen alkioilla ja sikiöillä.	284
2.6	Kliiniset lääketutkimukset	285
2.7	Eettinen toimikunta.	288
2.8	Korvaus tutkittavalle tutkimukseen osallistumisesta.	290
3.	Kudoslaki	291
3.1	Yleistä	291
3.2	Biolääketiedesopimus ja kudosten irrottaminen	292
3.3	Kudosturvallisuudirektiivin vaatimukset	293
3.4	Kudoslain määritelmät	295
3.5	Elinsiirtokeskukselle ja luovutussairaalalle asetettavat vaatimukset	298
3.6	Kudoksen tai elimen irrottaminen elävältä luovuttajalta	298
3.7	Kudoksen tai elimen irrottaminen vainajalta	299
3.8	Kudoksien ja elimien irrotus lääketieteellistä opetusta tai tutkimustoimintaa varten	300
3.9	Kudosten ja solujen alkuperä ja turvallisuus	301
3.10	Kudos- ja elinsiirtorekisterit	301
3.11	Kudoslaitoksen ylläpitämä rekisteri.	303
3.12	Kudosnäytteiden muuttunut käyttötarkoitus	304
3.13	Taloudellisen hyödyn tavoittelun kielto	305
4.	Biopankkilaki	307
4.1	Yleistä	307
4.2	Kansainvälinen sääntely	308
4.3	Biopankkilain soveltamisala	310
4.4	Biopankkilain keskeiset käsitteet	311
4.5	Hoidon yhteydessä kerätty biologinen materiaali.	312
4.6	Biopankin perustaminen.	314
4.7	Näytteen antajan asema.	314
4.8	Biopankin rekisterit	316
4.9	Biopankkien valvonta	317

5.	Hedelmöityshoitolaki	318
5.1	Hedelmöityshoitopalvelujen antaja	319
5.2	Sukusolujen ja alkioiden varastointi	320
5.3	Hedelmöityshoitopalvelun antajan luvat	321
5.4	Hedelmöityshoitojen antamisedellytykset	322
5.5	Hedelmöityshoitoa saavan oikeusturva	323
5.6	Sukusolujen luovuttajaa koskevat vaatimukset	324
5.7	Hedelmöityshoitopalvelujen antajan tiedonantovelvollisuus	326
5.8	Keinoalkuisen lapsen tiedonsaantioikeus	326
5.9	Tieto sukusolun luovuttajasta	328
5.10	Vanhemmuuden määräytyminen keino- alkuiseen lapseen nähden	328
8	Potilaan oikeusturva	331
1.	Potilasasiamies	331
1.1	Potilasasiamiehen kelpoisuus	332
1.2	Potilasasiamiehen tehtävät	332
2.	Oikeusturvajärjestelmät	334
3.	Muistutus	336
3.1	Muistutuksen tekeminen	336
3.2	Muistutuksen käsittely	339
3.3	Muistutukseen annettava ratkaisu	340
3.4	Seuraamukset muistutuksesta ja muutoksenhakukielto	341
4.	Kantelu	343
4.1	Kantelun vastaanottaja	343
4.2	Kantelun tekeminen	346
4.3	Kantelun käsittely	347
4.4	Seuraamukset kanteluista	349
5.	Hallintoriita	352
6.	Muutoksenhaku	354
6.1	Tartuntatautilaki	354
6.2	Mielenterveyslaki	354
7.	Potilasvahinkolaki	356
7.1	Potilasvahinkolain soveltamisala	356
7.2	Edellytykset saada korvaus	357
7.3	Korvattavat vahingot	359
7.4	Suoritettava korvaus	364

7.5	Korvauksen hakeminen.....	368
7.6	Vakuuttamisvelvollisuus.....	370
8.	Vahingonkorvausvastuu.....	371
9.	Rikosoikeudelliset seuraamukset terveydenhuollon ammattihenkilöille.....	374
9.1	Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset....	374
9.2	Virkarikokset.....	376
9.3	Huumausaine- ja alkoholirikokset.....	377
9	Tulevaisuuden näkymiä.....	379
1.	Säätelyn määrän kasvu.....	379
2.	Potilaan aseman muuttuminen.....	381
3.	Digitalisaatio.....	382
4.	Monikulttuurisuus.....	384
5.	Uudet teknologiat.....	386
6.	Priorisointi.....	387
	Lähdeluettelo.....	389
	Oikeustapaushakemisto.....	397
	Asiahakemisto.....	399